

MDH, Mälardalens Högskola, Eskilstuna
ISB (Inst.för Samhälls- och Beteendevetenskap)
CPA (Centrum för Pedagogiskt Arbete)
Kurskod: UX 0020. Lärarutbildning 4-9.
VT-00 Fältstudie 3
Lärare: Monica Isaksson

PM
2000-04-07

Internaliserad girighet.

Pedagogiska tankar
om
Tänkande och Utveckling.

Cogito ergo dum?

Ordbehandlare:
Roine Andersson
Badelunda Jädra 8
tel/fax 021-280 66
roine.andersson@jak.se

Innehåll: **sida:**

Uppdraget.....	3
Mitt problemområde.....	3
Min metod.....	3
Fältstudier.....	4
Teorier.....	6
Internalisering.....	7
Girighet.....	8
Den inre ramen.....	10
Den yttre ramen.....	10
Forskning.....	11
Skolans och Lärares ansvar.....	11
Referenser.....	12

Bilagor:

- 1 - *Lyckoslanten* Nr 3, 1999 med artikeln "Vad är ränta?" s.8-9.
- 2 - "Pengar som gräs?", debattartikel av Toni Haid i *Gröna Draken* Nr 1, 2000 med kommentar från FöreningsSparbanken.
- 3 – Annonsexempel FöreningsSparbanken.

UPPDRAGET inför detta PM var att ” ‘undersöka’ någon aspekt ur **utvecklingsperspektivet**” som jag ansåg viktig för en lärare att känna till. Frågan om ”**vad som är skolans och lärarens ansvar för elevens utveckling**” ställdes också, under kursens ”huvudrubrik” **utveckling och tänkande**. Dessa minst sagt vida ramar var för mig i detta fall ytterst frustrerande. Frihet är inte så lätt alla gånger. Men när man kör fast i val- & begränsningsproceduren kan det ibland vara tillräckligt att bara börja. Det är alltså inte brist på uppslag eller intresse som förlamat skrivprocessen denna gång (heller, får man väl tillägga). Eftersom det i uppdragsbeskrivningen skrevs Du/Ditt/Dina, med stora D:n, hela sju ton gånger, så var det ju även tämligen klart att det önskades en personlig betraktelse.

MITT PROBLEMMOMRÅDE har jag formulerat i de två orden **internaliserad girighet**. På sätt och vis kan detta uttryck, starkt knutet till begreppen etik och moral, sammanfatta mycket av det som jag tidigare engagerat mig i. Jag arbetade t.ex. många år med s.k. solidaritetsarbete. Under de senaste åren har jag varit engagerad i Svenska Naturskyddsföreningen (främst konsumtionsfrågor) och i den räntefria medlemsbanken JAK. Över allt detta har hela tiden svävat frågan om varför vi betar oss som vi gör. Hur ska, kan & bör man ändra på beteenden? Detta har varit mitt privata ”röda trådnystan” och några av ändarna leder till denna text där jag funderat på frågan om skolans roll när det gäller synen på ekonomi, räntetagande, ockrande osv.

Några frågor man kan formulera som anknyter till detta är av typen;

” -Hur mycket skulle du vilja ha tillbaka om du lånade ut en summa pengar?”

” -Och om du vill ha mer tillbaka; Varför?”

” -Spelar det olika roll vem du lånar ut till och i så fall; Varför?”.

I dylika frågor, som jag på olika sätt ställde till några personer, döljer sig det förbryllande konstaterandet att om man lånar ut pengar till en annan person, så uppfattas det ibland som om pengarna ”*krymper*”. Men om man lånar ut till banken så ”*växer*” pengarna.

-Jamen, till och med ett barn kan ju begripa att.....Ja hur hänger det ihop egentligen?

MIN METOD blev att jag under en speciell fältstudiedag, samt några veckor däromkring, bar med mig mitt problemområde och genom dessa glasögon ”observerade fältet”.

Min empiriska undersökning bestod delvis av att jag intervjuade¹ några ungdomar (fyra/fem st 13-14-åringar) i Västerås om deras tankar om ränta m.m. En flicka ansåg t.ex. att ”det är klart att man blir glad om man får mer tillbaka än vad man lånat ut, även om det inte är något som man direkt kräver”. Hon brukade även ge lite mer tillbaka än vad hon lånat ibland; ”för att vara schysst”.

En annan flicka menade att ”det kanske fungerar att strunta i ränta inom familjen, men i samhället skulle det väl inte gå?”. En pojke tyckte att ”visst kan man kräva

---

¹ Jag läste nyligen i en uppsats av en god vän en för mig ny och tankeväckande definition på ordet *intervju*, nämligen ”mellan två seenden” ; av engelska Inter View. Jfr t.ex. *your point of view*. Dvs att intervjua är att försöka se något från någon annans vy.

ränta även av släktingar, bara det är inom rimliga gränser". Men "det vanliga är att man får tillbaka samma summa som man lånat ut"

Ingen jag pratade med ifrågasatte på allvar själva räntetagandet, utom ibland inom familjen, utan bekymrade sig främst om "den rimliga nivån" på återbetalningen. Man tänkte alltså mer på om det var "schysst" än om det var ränta eller inte.

Huvudvikten lade jag dock inte på egna intervjuer under denna korta dag, medveten om att en knapp handfull intervjuer inte skulle vara särskilt representativa. Min ambition blev istället att knyta an till lite aktuell forskning (byggd på intervjuer där "mina" frågor redan ställts till ett stort antal elever) angående barns syn på ekonomi; detta med anledning av en artikel som jag precis stött på (Palm 2000). Dessutom ville jag koppla detta till en personlig erfarenhet från en tidigare skolpraktik. Mitt "fält" blev alltså främst artiklar och böcker där jag "försökte skaffa mig information om mitt 'problemområde' ", (som det stod i uppdragsbeskrivningen). Annorlunda uttryckt så blev det så att jag studerade fältet så att säga "i andra hand" via andra forskare. Tyvärr misslyckades dock mina försök att få kontakt med författarna till delrapportboken. Inte hann jag heller få den beställda rapporten från biblioteket. Så jag fick nöja mig med att utgå från tidningsartikeln istället. Dessutom surfade jag lite på nätet i jakt på något relevant och hittade bl.a. konsumentpolitiska kommitténs betänkande (se s.7).

FÄLTSTUDIEN började kan man säga redan under min korta praktik på en skola i Västerås 27/9 - 21/10 1999. Jag följde en sjätteklass och under en lektion så rättade jag en ordkunskapstävling där ordet *ränta* fanns med. Det blev en livlig diskussion om det rätta eller orätta i att begära mer tillbaka än vad man har lånat ut. Men den mer direkta orsaken till att jag fastnat för detta ämne är att fröken/läraren delat ut ett nummer av *Lyckoslanten* Nr 3, 1999 (se bilaga 1). Denna "urgamla" tidning med sina välkända "symbolbarn" Spara och Slösa satsar mycket medvetet på att nå ut till barn i skolan. Den ges ut av "Sparfrämjandet", FöreningsSparbanken AB". Om man vill bli s.k. knattereporter så ska **klassen** skicka in en kupong med förslag på två representanter till "Institutet för Privatekonomi".

Tidningen har en programförklaring som lyder:

Lyckoslanten vill på ett lockande och tillgängligt sätt öka barns kunskaper om ekonomi och stimulera till att frågor som rör ekonomi och sparande behandlas i skolan redan på låg- och mellanstadie.

Detta kan till och med jag skriva under på, dock utifrån helt andra premisser än en aktieägarbanks (se bilaga 2). Att deras ambitioner självklart inte slutar vid barnen kan beläggas av att FöreningsSparbanken nyligen tryckt upp den s.k. *Bankboken* som delas ut gratis till allmänhet, lärare och elever och som enligt egna annonser är "ett utmärkt läromedel [...] som används ...i utbildningar i hela landet". I den broschyr som följer med SFS:s² studentkort vårterminen 2000 står att:

FöreningsSparbanken är studenternas bank. ... Du som får studiemedel via CSN får dessutom en halvtimmes kostnadsfri rådgivning hos oss.

---

² Sveriges Förenade Studentkårer

Man smälter inför denna generositet, höll jag sarkastiskt på att säga. Strax efter att jag skrivit dessa rader får min sarkasm bekräftelse på TV-nyheterna. Konsumentverket kritiserar bankernas s.k. rådgivning efter att många ungdomar fått rådet att spekulera i aktier med följd att många ruinerat sig. Till och med ordföranden i Unga Aktiesparare som får kommentera detta säger att det naturligtvis inte handlar om "rådgivning" utan om försäljning samt varnar för att om vi inte besinnar oss så skapas ett "segregerat klassamhälle"!!! I den utdelade Lyckoslanten hänvisas alltså på framsidan till en artikel på sid. 8 som heter just *Vad är ränta?*. Här kommer alltså en **auktoritet**, (eventuellt i kombination med läraren) och talar om hur det "är"!

Ett sammandrag av artikeln, som visar på det huvudsakliga budskapet, lyder som följer:

Säg att du har någonting du tycker väldigt mycket om. En dag kommer din kompis och frågar om han eller hon få låna den saken ett tag. Det vill du egentligen inte. Du vill inte vara utan din pryl. Men då får du en idé. Du kommer på att du kan tjäna på att du har någonting som din kompis gärna vill ha. ...

Eller för att göra det enklare: Säg att Stina har 100 kronor. ...Martin däremot...måste låna 50 kronor av någon. Stina vill egentligen inte låna ut 50 kronor, eftersom hon tycker det är skönt att ha sina 100 kronor... Därför säger hon till Martin att om hon ska låna ut 50 kronor, måste han betala henne tio kronor i ersättning. Dessa tio kronor...kallas för ränta. Martin går med på förslaget. Han lånar Stinas 50 kronor, och lovar att betala tillbaka dem plus tio kronor i ränta när han fått ny månadspeng.

En enkel huvudräkning ger vid handen att stackars Martin faktiskt ska betala 20% i ränta på mindre än en månad! Är detta en rimlig räntenivå som man vill lära ut? När passerar gränsen till ocker³; detta så sällan hörda ord? Vid vilken räntesats blir kompiserna en ovän? Vad händer om Martin inte kan betala? Räknar Stina med tio kronor per månad så att stackars Martin vid årats slut i så fall är skyldig Stina 170 kronor? Har de t.o.m. skrivit ner sin deal i ett kontrakt eller har de kommit överens "på hedersord"? Hur skulla tankarna gå om Stina skulle låna ut till sin mamma i stället? Om barn internaliserar detta räntetänkande, hur kommer de att agera som vuxna? Och "stackars" Martin förresten; de var ju "överens"!?..... Detta är bara några av alla de frågor som denna artikel borde väcka enligt min mening. Men; jag är rädd att många bara sväljer den som "ett enkelt pedagogiskt exempel på vad ränta är för något".

Vi vuxna är ju finurliga och skulle kanske tänka på räntesatser, ränta på ränta, en progressiv ränteskala eller amorteringsfria avbetalningar istället? Och det finns en flod av finare ord och uppfinningar angående detta problemområde som bland annat ekonomer har uppfunnit. Men det finns en dold pedagogisk poäng här! Genom att gå ner på en "barnsligt enkel nivå" och försöka förklara något "så att till och med ett barn kan förstå" tvingas man att tala klarspråk. Vilket gör att när man skalat av alla de svåra och fina orden, så blir resultatet i regel väldigt naket. Ibland lika naket som kejsarens nya kläder.

---

³ Ocker = "utnyttjande av någons 'trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning' genom uttagande av oskäligt hög ränta"

TEORIER om tänkande och utveckling finns det gott om. Matematikern Karl Friedrich Gauss (han med den berömda "normalfördelningskurvan") lär ha sagt att vetenskap är ett planmässigt famlande i mörker. Pedagogikens famlande kritiserades länge för att inte vara tillräckligt vetenskapligt. Som Kveli (1994) skriver:

Just ämnets praktiska inriktning har varit en av akilleshämlarna när man ifrågasatt pedagogikens vetenskaplighet. En annan väsentlig invändning har varit att pedagogiskt arbete bygger på etiska, värdemässiga grunder och inte på vetenskapliga kunskaper. (s.53)

Denna klyfta mellan det "bevisbart realistiska" och det "flummigt mänskliga" har även sysselsatt Bergström⁴ (1997). Under min fältstudie vandrade min hjärna fascinerad genom hans bok *Den gröna teorin*. Genomgående tema i denna "hjärnroman" är ett citat av Goethe; 'Grå, min dyre vän, är all teori, men livets gyllene träd är grönt'.

Bergström inleder sin romanresa:

Medan jag färdas på vägen mot "Kärnan", fundrar jag på varför vetenskapen aldrig talade om själva livet. Åtminstone inte hjärnfysiologin. Också psykologin förlorade sig i allehanda teoretiska krumelurer medan den glömde bort själva människan, den människa av kött och blod som inte rättar sig efter psykologins lagar. Och sociologerna sedan, dessa samhällets äventyrare. Deras människa var en knastrande torr samhällssvarelse, istället för den nyckfulla, envisa, olydiga och härligt vitala varelse, som är den verkliga människan. Dessa vetenskaper gömmer undan den verkliga människan. De sopar hennes problem och konflikter under mattan och skapar en människobild som motsvarar deras gråa teorier. Min människa är grön som i Goethes livsträd. Inte grå som teorin. (s. 21)

Här nämner han inte **ekonomerna**, som jag är övertygad om att han gärna inlemmar i sin beskrivning, särskilt den nyliberala varianten med sin "knastertorra syn" på människan som en *Homo oikonomicus* som endast skulle drivas av sin personliga vinningslystnad. Hoppfullt är kanske det spirande lövet av *ekologiska ekonomer* som börjat växa på ekonomins teoriträd (se bilaga 2).

Det tankebygge inom pedagogiken som fascinerat mig mest är det ekologiska systemperspektiv som bland annat åskådliggörs grafiskt i "Urie Bronfenbreners utvecklingsekologiska modell" (Evenshaug & Hallen 1992 s. 247; Kveli 1994 s. 92). Kort beskrivet så visar den personen i centrum av socialisationsfaktorer; närmast i form av närstående tårtbitar (familj, grannar...) och ytterst av mer "perifera" cirklar (närmiljöer, "det kulturella mönstret i det omgivande samhället"...). Underförstått speglar denna graf den s.k. *samverkansmodellen* (som innebär en interaktion mellan person och faktorer) och inte den behavioristiska *påverkansmodellen* (där personen endast reagerar på yttre stimuli) (Evenshaug & Hallen 1992 s. 32).

---

⁴ Han är läkare och professor emeritus (dvs pensionerad) i fysiologi. Kallas ofta "berömd hjärnforskare" och är även engagerad i pedagogik, särskilt barns kreativitet.

Det finns två "delutvecklingar" inbyggda här. Det ena är det ontogenetiska (utvecklingspsykologiska), dvs ett fosters utveckling till vuxen individ. Det andra är det fylogenetiska, dvs människoartens evolutionshistoria. Jag är inte ensam om att se en klar koppling, interaktion, mellan dem. Jersild (1997) t.ex. inleder sin bok *Darwins ofullbordade*, som belyser människans moralutveckling, med att konstatera att "Forskare anser sig också ha belägg för att ursprunget till vår moral⁵ fanns i djurvärlden långt före människan" (s.7). Berg (1994) vill beskriva "denna skapelseakt, detta människogörande", med sin bok som han avslutar med meningen:

Livets mening är att tillsammans vandra mot horisonten. (s. 273)

Jaha, vad har detta med "Lyckoslantar" att göra? En hel del anser jag. För frågan här är om vi har utvecklats till konkurrens- eller samarbetsvarelser. Lasse Berg:s slutsats är att vi överlevt till idag på grund av att vi samarbetat i små grupper, vilket har satt djupa (outplånliga?) spår i vårt psyke. En sådan fråga kanske inte har ett "vetenskapligt knastertorrt svar". Så den viktigaste frågan kanske är; Hur **vill** vi utvecklas vidare!?

Jag hävdar, dvs det är min åsikt och utgångshypotes, att "det kulturella mönstret i det omgivande samhället" som dominerar idag, kanske främst definierat som "västerlandets ekonomiska värderingar", är fundamentalt destruktivt. Om detta stämmer så är det främst vi vuxna som administrerar detta. Röda Korset har i en ny rapport kartlagt dagens krig och kommit fram till att "De viktigaste orsakerna till krig i dagens värld är ekonomiska...det är kampen om resurser och pengar (som) är den verkliga orsaken" (*räntefri* Nr 2, 2000 s. 15). Det är således inte oväsentligt vilken ekonomisk syn som odlas.

INTERNALISERING innebär enligt en definition "inkorporering, införlivande av åsikter, uppfattningar eller värderingar." (Pedagogisk uppslagsbok 1996). Andra är "införlivande, att ta upp något i sig själv och göra det till sitt" (Evenshaug & Hallen 1992 s. 459) och "*införlivande* av normer och värderingar som kommer utifrån (från samhället och kulturen)" (Evenshaug & Hallen 1992 s. 31). Detta ord sammanfattar enligt min mening egentligen essensen av allt det som undervisning, skola, lärande, didaktik, pedagogik, kunskap osv i grunden handlar om. Nämligen att det är först när en människa har internaliserat en sak som man kan säga att kunskap finns, att undervisningen har lyckats, att didaktiken varit lämplig, att pedagogiken "gått hem" osv. På gott och ont!

Andra begrepp med likartad tolkning är *socialisation* och *enkulturation*.

När du väl har internaliserat ett tyckande, ett handlande, då har du som regel inte "sjukdomsinsikt", du "förstår inte frågan". Och detta är ju den i behandlingskretsar första premisen för ett "tillfrisknande" (läs här "ett ändrat beteende"). När du har blivit "normal" och går omkring i din vardag (dvs när du inte lägger märke till det som händer var dag), då kan det ju hända, hemska tanke, att du inte ens märker buren du är fången i. Och om du aldrig har fått uppleva en nybakad bulle, hur ska du då kunna längta efter doften?

GIRIGHET är en av de s.k. sju dödssynderna. *Dyalogus Creaturarum Moralizatus* lyder de tre först tryckta orden i Sverige som inleder den bok som

---

⁵ Observera här att man egentligen inte ska sätta likhetstecken mellan etik/moral och godhet. Även nazismen hade en etik (Jersild 1997 s. 91). Men den allmänna uppfattningen är nog att likhetstecknet finns.

gavs ut år 1483. Titeln på den svenska faksimilutgåvan till 500-årsminnet översattes till Skapelsens Sedelärande Samtal (de Mayneriis 1983). Den innehåller helt enkelt 122 korta fabler, "moraliserande" samtal mellan olika "kreatur". Med femhundra års facit i handen är det förstås lätt att småle åt lustifikationer i texten. Men samtidigt lyser det ibland igenom en charmerande "bekantskap" med generella mänskliga frågeställningar. Man inleder något oblygt: *Skapelsens synnerligen sedelärande samtal, som på ett underhållande sätt kan tillämpas på varje moralisk fråga, börjar här, Gud till ära och människorna till uppbyggelse.* (s.330)

Samt:

Ty även om skapade ting inte, såsom denna bok föreger, talar till oss i dialektisk form, upphör de likväl inte att genom sin naturliga böjelse och särart undervisa oss och rätta våra seder, om vi väl begrundar deras lärdomar. (s.325)

Visst är det vackert sagt! Ett gryende korn av ekologisk insikt? Så **tolkar** jag det! Nog talar naturen till oss, om vi ids lyssna?!

Därför har denna boks författare efter vederbörligt övervägande uttänkt och sammanskrivit några samtal mellan skapade ting och till dem fogat en sund och sedelärande undervisning, för att vi därigenom att de skapade tingen med sina särskilda egenskaper liksom talar till oss skall lära oss goda seder samtidigt som vi undviker att trötta våra åhörare och stöder deras minne, vilket bäst sker med hjälp av liknelser. (s. 325)

Dyalogus C.M. berättade utifrån en totalt dominerande gudsbild, som förblindade inför vissa aspekter av världen. FöreningsSparbanken fabulerar om Spara & Slösa och berättar sedelärande historier om ränta.⁶ Vilken världsbild finns mellan raderna här? En liten aning kan man få i bilaga 2.

Någon (eller är det bättre att säga Något?) är i dag i färd med att utbilda "hela svenska folket" i girighet genom tvångsanslutning till ett pensionssystem byggt på spekulation. En tydlig bild av liknande "rådgivning" får man i floden av annonser, (se ett talande exempel i bilaga 3). För en historisk exposé över synen på ocker rekommenderas Asplund:s bok (1991) om de två sociologiska begreppen Gemeinshaft ("gemenskap") och Gesellshaft ("marknad"). Han beskriver, bl.a. i kapitlet Ockraren, hur det tidigare starka kristna/judiska förbudet mot att ta ränta, utvecklas till dagens "pragmatism". Efter att ha refererat till det tydligaste stället i Bibeln, Femte mosebok⁷, skriver han:

Tydligare kan det inte sägas att livet i Gemeinshaft är oförenligt med ett egennyttigt, kalkylerande beteende. Än idag (?) (mitt frågetecken) är ekonomisk vinning oförenlig med broderskap eller vänskap. Om en vän till mig visar sig ha eftersträvat ekonomisk vinning på min bekostnad så har han därmed förverkat vår inbördes vänskap eller var i själva verket inte min vän. Om, omvänt, någon visar sig vara helt fri från ekonomisk beräkning i sitt förhållande till mig så är han min vän eller åtminstone min potentielle vän. (s.100)

---

⁶ Detta gör även Dyalogus C.M. i tjugooåttonde samtalet mellan Åbrodden och Haren.

⁷ "Du skall icke taga ränta av din broder, varken på penningar eller på livsmedel eller på något annat, varpå ränta kan tagas"

Observera mitt frågetecken som jag placerat "på förekommen anledning" som det heter. Vad innebär det om det, som i några av mina intervjuer, framkommer att det är helt naturligt att om inte kräva så i alla fall förvänta sig mer pengar tillbaka än man lånat ut? Till och med från sin bästis och närmsta familj? Är inte girigheten på god väg att internaliseras till "naturlighet" då!?

Den underliggande värderingen här är förstås att det är något negativt med girighet. Vissa kan hävda att den är bra och behövlig; "-Tänk bara på vetgirighet". Min tolkning är dock att även om det inte leder till direkta "personliga men" om nu bägge är överens om spelreglerna, så är resultatet av dyligt beteende samhällsekonomiskt förödande.

Det sägs att vi lever i en sekulariserad värld. "Ha, gick du på den enkla!?", som barnen säger. Om du inte själv ber och bönfäller framför dataskärmens ikoner så lejer du ut det på bulvaner, fondförvaltare. Du är ju modern och rationell gúbevars. Du fasar inte längre för skärseldens renande lågor som trots allt ledde till himmelen. På sin höjd känner du obehag för att doppas i Mammons fondeu, som förhoppningsvis i alla fall leder till pensionsparadiset. Sankte Peng, som sitter inne med de vinnande ställtipsen, omfamnar dig och ger dig rådet att köpa vingar för pengarna. För din stora skräck är att snubbla på någon dåligt placerad smådjävel så att du rasar ner i börsens rutschkana till underjorden där Tom Peng Pung och Tji Kosing härskar. Du drömmer inte om salighet utan om ett oändligt saldo som tillväxer in i evigheten. Haamen.

Ursäkta om jag hängav mig och hänryckt talade i tungor ett tag, men det blir ju gärna så när man talar om religiösa saker som ekonomi. Mirakeltron och kreationismen idag är den internaliserade tron att pengar "växer" och "skapas" och inte omdistribueras på grund av människors val och prioriteringar.

Om det ska ses som en motreaktion eller ett förvaltande vet jag inte, men vår nuvarande konsumentminister Lars-Erik Lövdén har nyligen mottagit ett betänkande från konsumentpolitiska kommittén som "*innebär en rejäl satsning på konsumentpolitiken*" och där "*konsumentintresset ska få en framträdande roll när det nya informationssamhället tar form*" (www.radron.net 00.04.05). I förslagen, som nu är på remiss inför propositionen i november 2000, ingår att:

- Konsumenterna kan få eget departement
- Den kommunala konsumentvägledningen blir obligatorisk.
- De finansiella institutens ansvar vid rådgivning förstärks genom lagstiftning.
- Konsumentforskning bör etableras som vetenskaplig disciplin vid universitet och högskolor.
- **Undervisning i privatekonomiska frågor införs i skolan** (min fetstil).

Vällovligt, javisst, men som alltid; vad innebär det i praktiken? Nytryck och massutskick av Lyckoslanten? PPM (premiepensionsmyndigheten) lär ha fått ca 250 miljoner till "rådgivning"⁸. Om denna "folkbildning" i klartext endast kommer att handla om hur man tjänar så mycket pengar som möjligt (underförstått, men sällan uttalat, på förlorarnas bekostnad) då vill jag skrika -HJÄLP, JAG VILL INTE VARA NÅN JÄVLA VARA! Om den däremot innebär en levande debatt om vad ekonomi

---

⁸ Uppsnappat "rykte" på radion.

och pengar och behov **egentligen** är och om att vi både kan och måste **välja** modeller för vårt samspel, ja då vill jag utbrista i ett rungande -HURRA, KANSKE DET FINNS HOPP ÄNDÅ!

Den inre ramen: Självet, jaget, individen, egot, personen, subjektet... Någonstans i varje varelse finns Någon, som tolkar världen och agerar. Detta fundamentala penetrerar Hoffmeyer (1997) i sin fascinerande bok *Livstecken. Betydelsens naturhistoria*. Utan att drunkna i denna fängslande bok, som jag varmt rekommenderar, vill jag bara nämna ett av de begrepp som han refererar till och förklarar; nämligen *umwelt*. Detta begrepp, som **inte** bara betyder "omvärld", används därför oöversatt i vetenskaplig litteratur. En kort översättning är kanske var och ens "subjektiva värld". Denna "utvecklingspsykologiska aspekt" tycker jag är viktig för lärare och andra att känna till, inte minst som motvikt till "den knasterorra vetenskapen".

Den yttre ramen: Vi lever på en blå droppe i kosmos och den svenska skolan ska med sin pedagogik föra en del av den genetiska mångfalden från barn- till vuxenstadiet. Agenda 21-konceptet har försökt konkretisera den bokstavligen globala insikten genom att få till stånd att ALLA människor och organisationer åtminstone för upp de globala frågorna på agendan/dagordningen. (Vällovligt och nödvändigt, ja, men sätt dig och förklara detta för en svältande mor i Eritrea idag, så blir det mera komplicerat). Men; Det räcker inte med att **bara** föra upp problemen på dagordningen, även om det är en god början! Den som har det minsta med föreningsliv och företagande att göra vet att det väsentligaste problemen handlar om verkställandet. **Vem ska göra vad?** (...Inte JAG väl?!). Eftersom denna text i grunden handlar om etik och moral så kan man få en bra definition av begreppen av denna bild. Etik; är själva dagordningen (kursplanen...), dvs vilken kurs vi bör ta. Moral; är det, efter alla överväganden (medvetna och omedvetna), konkreta handlandet. Minst en barnsligt enkel fråga dyker omedelbart upp. Vem skriver dagordningen?

FORSKNING om barn och pengar pågår till exempel vid Linköpings Universitet i det femåriga projektet *För liten för pengar* som startade 1998. Barn ska intervjuas i både förskolan, låg- och högstadiet om hur de brukar spara och låna, om vecko/månadspeng, om de är delaktiga i familjens ekonomi osv. I en artikel i tidningen *räntefri* (Palm 2000) refereras att psykologen Christina von Gerber och sociologiprofessorn Elisabeth Näsman nyligen har gett ut en delrapport i bokform med titeln *Räkna med oss*. Hittills har 148 femteklassare intervjuats och svarat på enkäter. De har varit uppdelade i grupper; pojkar för sig och flickor för sig. "Tidigare forskning kring barn och pengar utgår ifrån vuxenvärlden. Man har pratat [...] om ränta, inflation och budget. Men det blir sällan bra när man tar begrepp från vuxenvärlden och försöker föra över dem till barn", säger Näsman i artikeln. I ett samtal om att tänka i nya banor konstaterar man att "barn är inte låsta i ett stereotypiskt tänkande". Ännu, skulle man pessimistiskt kunna påpeka. Det är exakt denna "låsnings" som min text vill belysa.

-Ett konstaterande som kan förvåna, är barns bestämda ogillande av att få för mycket betalt för ett arbete. De vill ha rimligt (min fetstil) betalt, och slår högljutt ifrån sig vid tanken på för lite eller för mycket.

-Barn tänker snarast i form av bruksvärde. De anser att betalningen ska avgöras av kvaliteten på varan eller tjänsten, inte det marknadsvärde man kan pressa ut i en förhandlingssituation. (Palm 2000)

Kan det vara så att det i barnen fortfarande finns kvar något av ett nedärvt altruistiskt sunt förnuft, för att anspela på Lasse Berg:s teorier, som sedan "kultiveras bort"? Och tänk om det är som det frågas i artikeln; "Skulle vi få ett rättvisare samhälle om barnens ekonomiska ideal fick råda?" (Palm 2000). Jamen..., då skulle det ju vara **vi** som skulle ha något att lära oss av barnen i stället! Hemska tankar i lärarutbildningssammanhang, eller?

SKOLANS OCH LÄRARES ANSVAR för elevens utveckling?

Frågan är med Ja besvarad!...med tillägget; Samt ansvar även för sin egen utveckling.

*Den andra konsekvensen som samspeleperspektivet leder till är individens möjlighet till och ansvar för att gripa in och **bidra till utformningen av sin egen personlighet** (min fetstil).*

(Evenshaug & Hallen 1992 s. 33)

Kan man förvänta sig att en girig vuxenvärld är kapabel att lära ut solidaritet, ödmjukhet och konsten att vara nöjd? Så kunde mina pessimistiska framtidstankar formuleras. De optimistiska däremot handlar om mitt hopp om att man ser den tydliga kopplingen mellan det populära ordet *värdegrund* och ekonomi. Om nu privatekonomi blir ett skolämne skulle t.ex. en lärare kunna ställa en mycket enkel fråga till sig själv och sina elever - Hur används de pengar vi sätter in på banken?

Hoppsan, lyckan slant!
Bäst att fatta bättre!

REFERENSER:

- Asplund, Johan. 1991: *Essä om Gemenskap och Gesellschaft*. Göteborg: Korpen.
- Berg, Lasse. 1994: *Världens ålder. Om rasism, människans godhet och livets mening*. Smedjebacken, Rabén: Prisma.
- Bergström, Matti. 1997: *Den gröna teorin*. Falun: Wahlström & Widstrand.
- Evenshaug, Oddbjörn. & Hallen, Dag. 1992: *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Haid, Toni: "Pengar som gräs?". *Gröna Draken* Nr 1, 2000.
- Hoffmeyer, Jesper. 1997: *Livstecken. Betydelsens naturhistoria*. Falun: Bonnier Alba.
- Jersild, P.C. 1997: *Darwins ofullbordade*. Värnamo: Bonnier Alba Essä.
- Kveli, Anne-Marie. 1994: *Att vara lärare*. Lund: Studentlitteratur.
- Lyckoslanten* Nr 3, 1999: "Vad är ränta?".
- de Mayneriis, Maynus. 1983 (1483): *Skapelsens sedelärande samtal*. Värnamo: Gidlunds/Michaelisgillet.
- Palm, Mimmi: "Räcka till både bio och byxor". *räntefri* Nr 2, 2000.
- Pedagogisk uppslagsbok. Från A till Ö utan pekpinna* 1996. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- www.radron.net Råd & Rön:s hemsida 00.04.05.

***

Andra tips med anknytning till ämnet:

- Hermele, Kenneth. 1995: *Ekonomerna, tillväxten och miljön*. Stockholm: Carlssons.
- Kennedy, Margret. 1989: *Ekonomi utan ränta och inflation*. Göteborg: Korpen.
- Kennedy, Margret. 1991: *Pengar utan ränta och inflation*. Göteborg: Korpen.
- Schumacher, E.F. 1981: *Litet är vackert. Ekonomi som om människor betyde något*. Lund: Prisma.
- Råd&Rön* Nr 3, 2000: "Etiska fonder. Tjäna pengar på moral".
- www.jak.se